

יכון העולם בלא גאולת האדם, כך לא תכון גאולת האדם בלא גאולת עם ישראל. זוהי ציונות מצודקת צידוק עצמי, מותנית בעצם הזיתה שאלה כלל-אנושית וכל-עולמית, מבוטחת מפני כשלונו בעצם הבטחון בגאולת האדם, בחיים ובחופש. זוהי ציונות חזקה מסלע, באשר היא תביעת חיים סטיכית ולא תביעה שבנימוק שכלי.

מכאן, מראשוניותה של ציונות זו, קרבתו הנפשית של שאול טשרניחובסקי אל „כובשי כנען“ ואל כל גבורינו הלאומיים. מכאן — אותה נטית התנגדות אל אלה מחכמינו וממנהיגינו, שאמרו לתת לנו משהו אחר כתחליף לרגש הלאומי הטבעי. התחליף הזה רק ניון וסרס את היהודי, באשר שיתק את חושיו הטבעיים כאדם וכיהודי. היש תחליף לרצון של האדם ולשאפתו לדרור? הוא מבקש בארץ את רבי עקיבא ואת חרבו של בר-כוכבא. הוא קורא ליהודי: „עלה בהר זרעץ הכר — כל מה שתראה רש!“ בדיוק כשם שקרא לאדם, לכלל האדם: „לאן? לאן? אל אשר יש; קול קורא לך: עלה ורש!“ כי אין הבדל אצל טשרניחובסקי בין אדם סתם לבין יהודי. ולפיכך גם היהודי שלו הוא חזק, יפה, שואף לצדק ולדרור, מוכן לפנות בחייו את המעצורים על דרך גאולתו האישית והלאומית. ציונות טבעית ומוצקה כזאת, עם יהודי גא ויפה, שאנו מוצאים אצל טשרניחובסקי; יהודי-אדם, שהאידיאל הלאומי שלו ממוג בתוך האידיאל האישי — הנה בזה טמון סוד השפעתו של המשורר, ביחוד על הנוער העברי החדש.

י. חורגין

בושם שירתו

גוונים, צלילים ומנגינות, יריעות, שטיחים ומרבדים, גניני ויערות-עד, שדות ואפרים, צפרים ודבורים, המית אדם בודד בראשי צוקים — שירת העולם-ומלואו, שירת איתנים היא שירה זו, שהוא הוריש לנו לאחר עמל יצירה בתקופה שלמעלה מחמשים שנה. ושונה היא השירה הזאת מכל אשר ידענו בשדה שירתנו; שונה היא בתוכנה ובצורתה, בתנופתה ובביטוייה.

דומה היא לפלג זך וצונן המונק מבין קרחוני-עד וברטני-גלים הוא מקפץ-מדלג על פני צוקים, סלעים, אבנים, — וככל שהוא יורד אל העמקים מימיו גואים עדי היותו לנהר, המושך את מימיו בטוחות ורווחות, מתון-מתון, חד חידת מצולותיו, ומגלגל את שפע זרמיו חבוקים ודבוקים אלי מרחקים — אלי ים. כזאת היא שירתו: תחילתה — טפיפה פוזזת והמיה מתרוננת, וסופה — הליכה גברית-גיבורית, על קרקע איתן; היא נושאת את אמירה בנשבר-רגל, אלי כוחל שמים. גלומים בה כל טעמי הטבע והחיים, כי מחמריהם קורצה ועליהם התרוממה השתלטה, למען עצב את גילוייהם בצורות מאלופות. הרוחני הטהור והארצי-הגשמי דבקו זה בזה ונזדווגו יחד לשם אידיאל אמנותי-שירי, שליפפהו והלך משך כל שנות יצירתו.

ואמנם אידיאל זה, שלא ידע דמי ושובע, לא בא על סיפוקו, כי כל כמה שגדלה בליעת-ספיגתו, גבר עוד יותר רצונו להעפיל לשיאים לא-ידועים, לגלות עולמות חיים מעבר למוכר ולנגלה. הוא, חניך השירה הקלסית לכל גוניה וצורותיה הדשנים, לא הסתפק בקלסיות בלבד, כי אם יצק לתוך צורותיה את יין יצורו, את ריגוש חושיו וסאן רוחו. הקלסיות היתה לו מעטה, אך מתחת לצורה השישית המתה נפש מלאת כיסופים, שמעולם לא ידעה קפאון. הוא החיה את הצורות, הפיח בהן מלהט רוחו, מסער דמו והעלה כלילי ורדים של הגות נפש ורחשושי לב, שריחם ריח שירה עולמית. פרחים אלה,

— — — דְּעִי: יְלִדֵי אֲדָמָה אֲנַחְנוּ,

צָמְחָנוּ בַּשָּׂדֶה עִם דְּרוֹר;

מִסַּעַר בְּלִיל רַק שָׁחָנוּ,

חֵישׁ קָמְנוּ, נִתְעוֹדֵד בְּאוֹר.

(ילדי אדמה.)

ועוד: וברטט החיים המפכים על סביבי — — — הכרתי בשיחות, שבעונה הן בוקעות ועולות, הכרתי קול אחי, אחי הקטנים („שיח-קדומים“). הנה כי כן: ברטט החיים, בהענקת השגב והקדושה של רטט החיים — רק בו נוכל להכיר את קול האח — האדם. רק באמצעותו, במידה ובכוח שהוא עולה לנו מתוך שירי טשרניחובסקי, חבוי המפתח לגאולת האדם מן האדם ולגילוי יסודות-האחזה והחופש הנצחיים.

*

כאמור, האדם של טשרניחובסקי איננו אדם עליון, על-טבעי. זהו האדם הראשוני, עמוס היצרים ורצון החיים. גדולתו איננה מותנית בעל-טבעיותו, אלא דוקא בטבעיותו. עליו רק לזרוק את „כבלי ההבל“, שהוגשו ליצריו ולאפיק חייו, לשמוע, לראות, לנצל את כל חושיו ואת כל אבריו במהלך החיים — ואז יהיה גדול, אדם-אל, דוקא בהיותו נאמן לאני החושי והנפשי שלו; אדם-גואל, דוקא בגאלו את עצמו ואת גופו.

האדם של טשרניחובסקי הוא נאמן לעצמו ולגופו — ולפיכך הוא גדול. עיניו ואזניו פקוחות, חושיו דרוכים לקבל ולתת, יצריו ערוכים למלחמת כיבוש — ולפיכך הוא עשיר. ומכיון שהאדם שלו עשיר ויפה, הרי גם עולמו עשיר ויפה. כי אין עושר בעולם אלא מעושר נפשו של האדם; ואין יופי בעולם, אלא היופי שמתקין ממנה. מכאן האופטימיות הבריאה בשירי טשרניחובסקי. מכאן החגיגות המיוחדות במינה שבצירופי ניביו; חגיגות של בית-יראה, של המנון הודיה. כי האדם החי, היפה, החפשי — זוהי המתנה הנשגבה ביותר של היוצר. ועל כך שופע הלב תמיד תודה. לא צידוק-הדין של נכנע ואובד-דרך, אלא תודה של מנצח גא ומאושר. ומכאן, משירת האדם הגא ובן-החורין, נובעת גם המוסיקליות המיוחדת שבשירי טשרניחובסקי; לא מצעד גייסות מסומר וממושמע. לא רחיפה חלומית של עוף לילה. זהו מרש קצוב של גלים; השתערות נצחית כלפי מעלה. אף הירידה אינה אלא התכוננות לקראת השתערות מחדש. השתערות ללא תכלית, אלא לשמה. לשם הרגשת החיים, לשם ניצול החושים והיצרים. זהו היופי. זהו החופש. זהו האדם.

*

מנקודת הכובד של שירתו, מן האדם, בא טשרניחובסקי אל ההכרה הציונית. הוא לא הגיע אליה בדרך הנושנה של געוועי משיח פסיכיים; אף לא בדרך המפוקפקת, המתעה, דרך-התגובה על רדיפות וענויים. ציונות כזאת, ציונות על-תנאי, ציונות מנומקת, ולו גם שבעים ושבעה נימוקים היסטוריים וסוציאליים, אין בכוחה להביא אותנו עד השכנוע הנפשי הגמור בנחיצותה הבלתי נמנעת, שבלעדיה אין אמונה, אין התלהבות, אין קנאות עורת. ובאין קנאות עורת לא תיתכן שום מלחמת כיבוש וגאולה. הרגשתו הלאומית של טשרניחובסקי נובעת ישר מהרגשתו האנושית הרחבה; היא חלק ממנה. ולפיכך ציונותו חזקה שבעתים מכל תורה ציונית אחרת. היא ראשונית, אדירה כחוקי החיים, באשר היא חלק בלתי נפרד מהאידיאל של האדם החפשי והנגאל. אין גאולה לאדם בלא גאולה יהודית-ציונית. וכשם שלא

הכרונה היטב בכרונתה, טרם צללנו במצולות נהר גא ואדיר זה, המושך את שפע מימיו בשלות קדומים בין יערות עבותים וערבות, בין שדות, גנים ואפרים. רק נתו רסיסי בדולח מתנוצצים עדינו הגיע, כי טרם עיכלנו אוצרות שירה זו הדרומה עזו, היצוקה בתוך צורות קלסיות הלא-רגילות אצלנו, הדורשת במופלא, החוצבת עוז ביטוי ורועפת רוח צקון לחש, הנובטת ממעמקים ופורצת אל מרומי על. אכן, ככל שהיא ממריאה לשחקים ומרחבים, כן עמוקה היא ביסודותיה, בגילוייה, בצורותיה, בגווניה הרושפים, בטל הקדומים שהיא רועפת על ראשנו, חיות בראשית של האדם השר מתוך מעמקי נפשו ומתוך המית לבו הנסער.

ג. ט.

„קסמי יער“ (פרקי זכרונות)

ליטא העברית עמדה אז בעצם ליבלובה, בתי ספר עבריים, עממיים ותיכוניים למכביר, כל עיר ועיירה — תחנה עברית. סופר עברי, משורר עברי — שמו'נישא בהערצה על כל שפתים. אפס אף אחד מהם טרם זיכה אותנו בביקור, שניהנה מאור פניו ומנועם מדברותיו. ביאליק ישב אז בברלין, מהלך שמונה שעות קסיעה מקובנה, ולא עלה אז על דעתו להעיף מבט על ליטא זו, מקום שמערי-צים אותו עד כלות הנפש ומעיני הנוער בשירתו (לאחר שנים ביקר את ליטא פעמיים), והראשון ממשוררי ישראל שדרכו רגליו על אדמת ליטא היה טשרניחובסקי, זה קל-הפסיעה שנדד כל ימיו... הוא בא לפי הזמנת מרכז „תרבות“ לליטא לשם „נשפי טשרניחובסקי“. הופעתו השרתה רוח חג, וגדלה התסיסה בכל ערי ליטא, ומוכן, שמשלחות מכל עיירה ועיירה ממש צבאו לפתח המרכז ודרשו בתוקף ביקור המשורר. היתכן שטשרניחובסקי יפסח עליהם, המעט יעריצוהו, וכי אין שיריו שגורים בפי כל תינוק? ישבו על מדוכה זו אנשי המרכז וגמרו שהמשורר יבקר רק ערי המחוז. אולם בעצם עריכת הנשפים נתקלו בקשיים שלא פיללו להם. אנשי „תרבות“ סבורים היו לתומם, שטשרניחובסקי ימטיר על הקהל הרצאה לשתיים-שלוש שעות כדרך נואמי המקום... ולפתע נודע להם, שאף הגה לא יוציא מן הפה, תרו-מתו היחידה לנשף תהיה קריאת שירו „מנגינה ליי“. ובכן, צריך לחפש חומר במה למלא את התכנית. ברור היה שחלק שאין להמנע ממנו בנשף הן הברכות, כלום יותר העסקו, המורה, הנואם המושבע ומנהיג הנוער וכ' וכ' על הברכה!... אלא מאי בברכות בלבד לא סגי, צריך להכין הרצאה ממש, והמלאכה „המכובדה“ הזאת הוטלה עלי המסכן... ובכן ארחתו במשך ימים מספר לטשרניחובסקי ב„סיווריו“ במדינת ליטא. ומכל הרשמים המנומרים, מכל הברכות החגיגיות והנלעגות, הבנקטים המייגעים ומטר-הנאומים הדלוח — נשמר בזכרוני רושם אחד חזק, כשראיתי בטשרניחובסקי משהו מ„קסמי יער“.

באחת הנסיעות דרך יער עבות נתקלקלה המכונית. ירדנו והת-הלכנו בכביש הדמום החוצה את היער ומתמתח בזהרורי סוף-קיץ כשטיח רקום-זהב. אחר כך הביע את חפצו להכנס ליער, ומשנכנסנו לבין הלבנים הגבוהים וריחות שרף הטיחו על הנחירים, נתמלא טשרניחובסקי עליצות חגיגית. נתברקו עיניו, גחן אל השיחים, חפן בהם, העלה קמצים של כל מיני פטריות וקרא אלי בקול קונדסי צוהל: נו, הגד, מה זה, שם, הא, את השם תגיד... עורים אתם, אינכם רואים כלום... כאלמים לא תפתחו פה...

והוא זורק כל מיני שמות מ„קסמי יער“, ותוך כדי דבור יעבור אל עצים, פרחים, צפרים, ופיו טוחן וטוחן, כמוהו כילד שאומר שיר

שנתנו את ריחם באביב יצירתו, מלאו את שדות נפשו הנרחבים, הסגוניים הקורנים. תמיד היה כזורע המניף את ידו הגרומה ומטיל גרעיני-נבט של חיותו וחזונו לתוך תלמים דשנים ומניבים. כל שיר, כל בית, כל חרוז, — הם פרי חיותו האישית והאנושית, מקורם המאורע הנפשי וזעזועי חושיו. אולם הוא ידע לזקקם ולזככם ולצקת אותם בכלים מושלמים ומפוארים, עדי היו לביטוי שירי טהור, לגילוי הקוסמי.

שירתו היא קלסית בצורתה ואימפרסיוניסטית בחייתה; אר-צית בביטוייה וקוסמית בגילוייה. היא ממוגת בקרבה הרבה יסודות מנוגדים, שמקורם בזעזועים הטרגיים של נשמת האדם, אם בתוקף חיות אישיות ואם בכוח גילויי הטבע, הדומם והצומח. ורק בכוח ידו המאומנת ורוחו הכבירה הצליח לצרפם ולהביאם לאחדות הרמונית. שירה זו מן ההכרח שתהא אינדיבידואלית, אך אינדיבידואליות זו אין פירושה אכסצנטריות, כי מלכדת היא כבצבת בכלל האנושי ובכלל הלאומי, המחייבים משטר וסדר, ואמנם משטר וסדר היו סמל לשירתו — זאת קיבל מן היסודות הקלטיים שבשירתו. מוכן שהיא פורצת גדרות, היא אינה תמימת-דעים עם המסורת, ורחוקה היא מלהשלים עמה, אך היא אוצרת בקרבה את כל חומה ואת כל אותם אוצרות תכנה, הדרושים לגיוון בטויה, לעיצוב ערכים אנושיים טהורים שבתוך מסגרת החיים. לאמור: היא איננה מתעלמת מן החיוני שבמסורת זו, אך איננה מודה בשלטון-היחיד שלה. ובכל מקום שהיא מפריעתו מלהוליך את זרמי קסמיו בטורי שירה, הוא פורץ גדרות; אין הוא משועבד למסורת, כמו שאינו משועבד גם לקלסיות — שאיפתו: לעצב גילויים שיריים מתוך רגישותו המיוחדת ומתוך תגובות חושיו ולהט נפשו. אולם לא רק הלימת-הדופק גלומה בשירתו, כי אם הרבה עדנה נפשית וחוץ עלומים לבבי משוקעים בטורי שיריו, המתרפקים על תופעות חיים וטבע, על אהבה ושנאה, על כיסופים וגעגועים, על יסורי הפרט והכלל ועל סבלותיו הוא. שירה זו מעצם טבעה אינה יודעת סייג ואינה מכירה בכבלי מסורת, אם בספרות ואם בחיים. על כרחיה היא הולכת אחר הכוח המושך של זרם החיים על כל נחשוליהם, הנושאים בחובם אקלימים וקסמים, שלא ידענום תמול שלשום. וחריפים הם ריחות האקלימים האלה, חריפים ומשכרים.

שירה זו, הגאה והאדירה ביסודותיה הראשוניים, איננה באה להזכיר נשכחות, איננה באה לתנות צרות בלבד, — היא רוקעת את הברזל המלוכלך של גילויים נפשיים על סדן הצורה היצוקה פלדה ומגלפת ביטויים כמתכונתה. יש ולעתים נראית שירה זו רחוקה, לא-ארצית, לא-לאומית, על-זמנית, אך היא אנושית תמיד, כי היא נאחזת בסבך חיותיו של האדם באשר הוא אדם. היא חילונית-ארצית ומתעלה למרומים קוסמיים בכוח חזונו ובכוח מבעו השירי ותנופת רוחו. אין הוא דורש לקטנות היום, אין הוא פותר בעיות היום, אולם חוט השני של הנצח מבהיק לנגד עיני רוחו, על כן הוא מוליך את טוי שירתו ממיצרי יום קטנים לחלל מרחבים כלל-אנושיים, אף במוטיבים שהם לכאורה לאומיים בלבד.

בשל צורות שירתו יש שתאמר: קור נושב הימנה, ואינה כן. היא לוחטת ביסודותיה, בריחותיה ובאקלימיה המופלאים, כי היא נאצלה מהיכל הגילויים הטהורים של האנושות, ולפיכך גם של הלאום — ויסודותיה מהמחצבים העדינים והנדירים של הנפש. לאמיתו של דבר הכרנו היטב את שירתו עת נתרוננה כאותו פלג רענן וזך באפיקו הצר המתגלגל מעל סלעים וצוקים, אך טרם